

1. predavanje –
napetost znotraj
lestvic(e)

OSNOVE GLASBENE TEORIJE

Jakob Barbo

ELEMENTI NAPETOSTI V TONALNI GLASBI

MojeZnanje.si

ELEMENTI NAPETOSTI V TONALNI GLASBI

- Dobra glasba kateregakoli časa in okusa je NAPETA
- Napetosti izhajajo iz osnovnega materiala, iz katerega glasba nastaja – LESTVICE
- **Tonalna glasba** – glasba, ki nastane upoštevajoč zakonitosti napetosti znotraj ene ali več različnih lestvic (tonalitet)

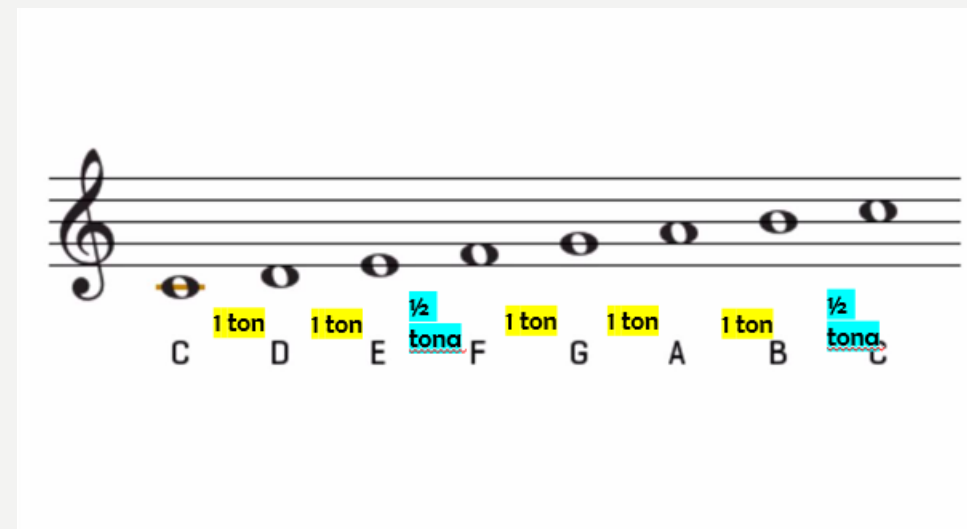
PONOVITEV ŽE ZNANEGA

MojeZnanje.si

INTERVALI

Ime intervala in okrajšave	Razdalja	V C-duru ta interval najdemo
Prima (č1)	0	C-C
Mala sekunda (m2)	½ tona	E-F, H-C
Velika sekunda (v2)	1 ton	C-D, F-G, G-A
Mala terca (m3)	1,5 tona	E-G, A-C
Velika terca (v3)	2 tona	C-E, G-H
Čista kvarta (č4)	2,5 tona	C-F, D-G, E-A, G-C
Tritonus/zmanjšana kvarta/zvečna kvinta (trit/zv4/zm5)	3 tone	F-H
Čistva kvinta (č5)	3,5 tone	C-G, D-A, E-H, F-C
Mala seksta (m6)	4 tone	(E-C)
Velika seksta (v6)	4,5 tone	C-A
Mala septima (m7)	5 tonov	D-C
Velika septima (v7)	5,5 tonov	C-H
Oktava (č8)	6 tonov	C-C

TROZVOKI V LESTVICI

9

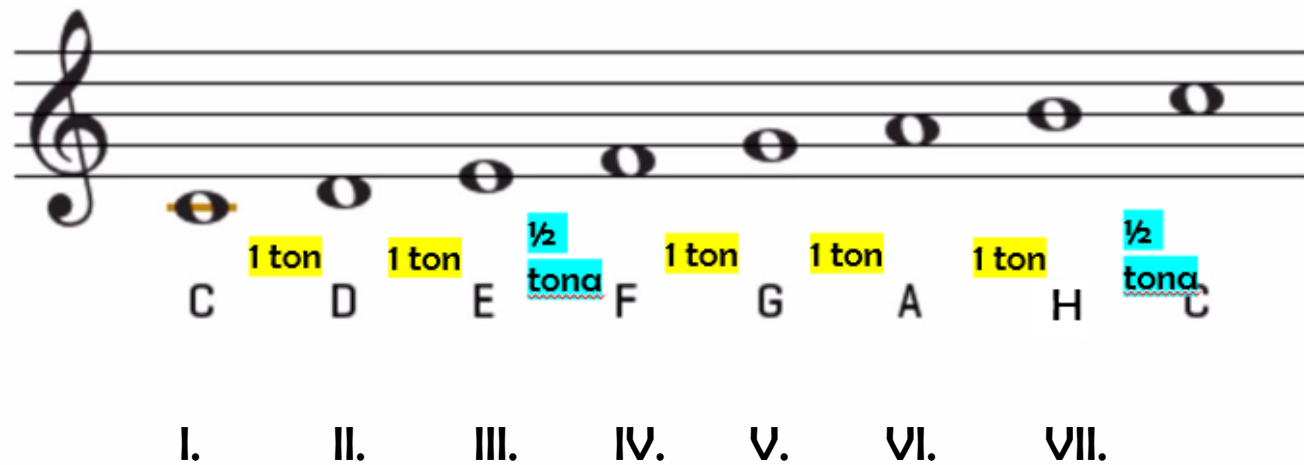
D5/3 m5/3 m5/3 D5/3 D5/3 m5/3 zm5/3 (D5/3)

I. II. III. IV. V. VI. VII. (I)

Durov kvintakord, d53	I., IV., V.
Molov kvintakord, m53	II., III, VI.
Zmanjšan kvintakord, zm53	VII.
Zvečan kvintakord, zv53	/ (ni ga v duru, je v molu na III.)

STOPNJE C-DURA

VIŠAJ, NIŽAJ IN RAZVEZAJ (PREDZNAKI)

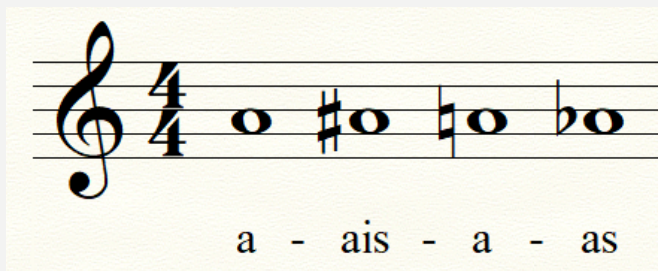
1.

2.

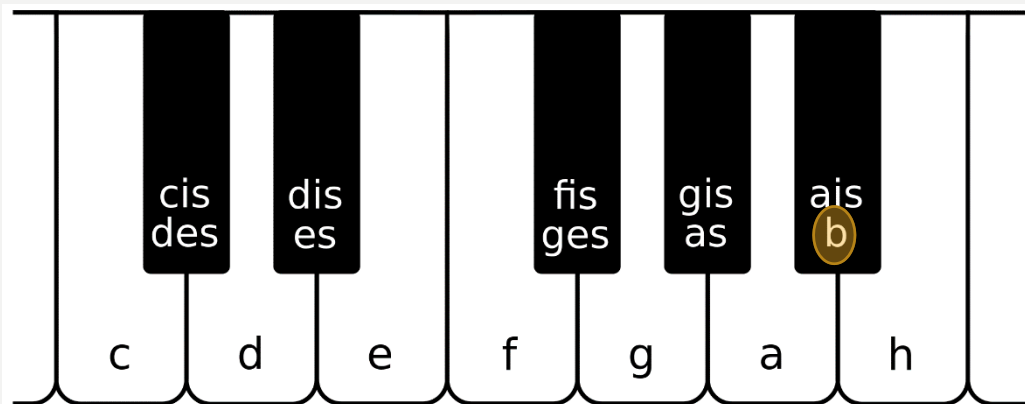
3.

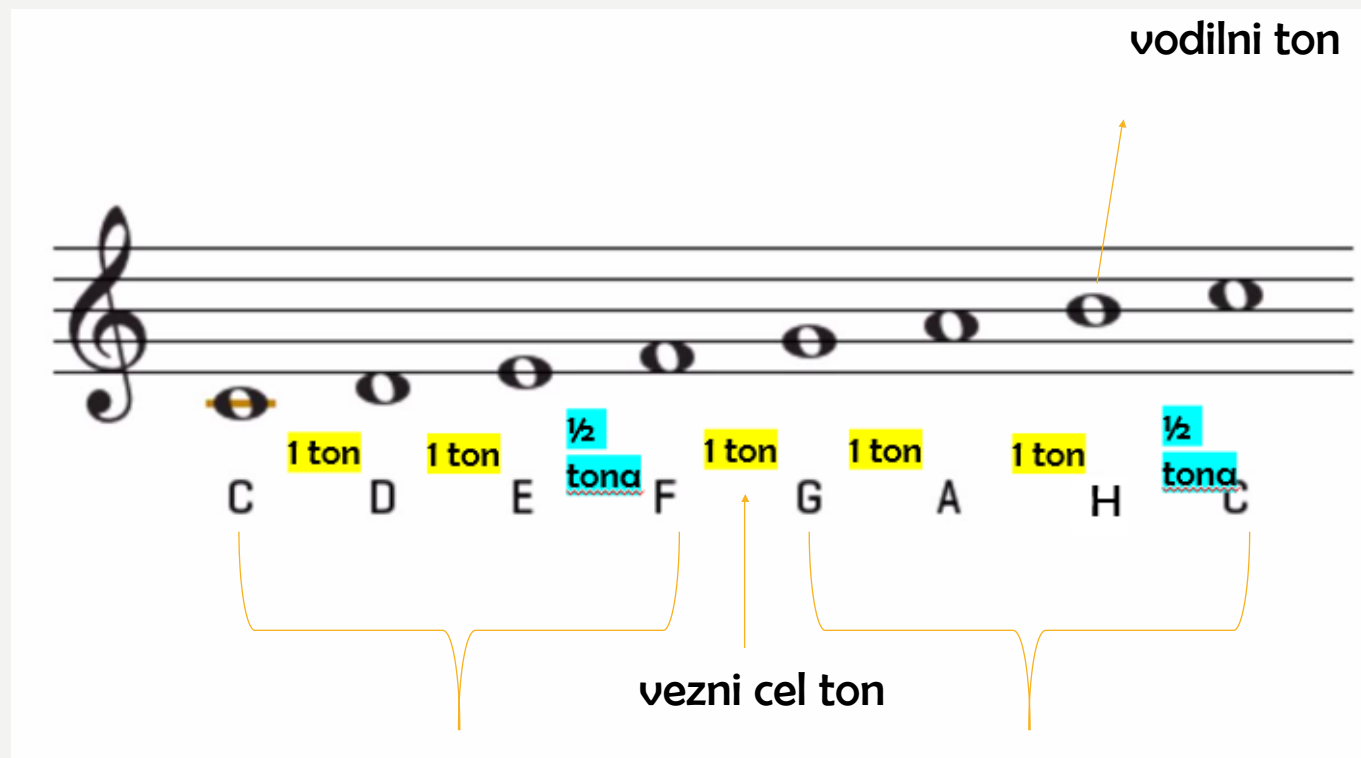
1. Višaj ton zviša za pol tona (dodamo končnico –is, npr. fis),
2. nižaj ga za pol tona nižja (dodamo končnico –es ali, npr. ces)
3. razvezaj prej napisan predznak razveljavi.

Izjema:

- Znižan h imenujemo b.
- Znižani a imenujem as (e, ker je a samoglasnik, izpustimo)

DUROV LESTVICA, PONOVRNO

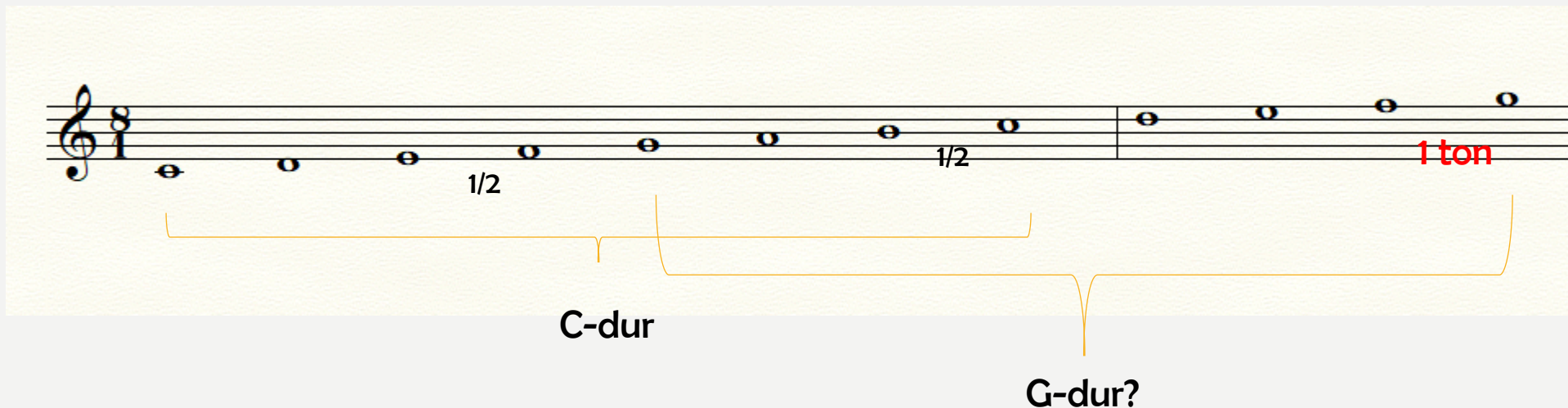

prvi tetrakord (obsega
č4)

drugi tetrakord
(obsega č4)

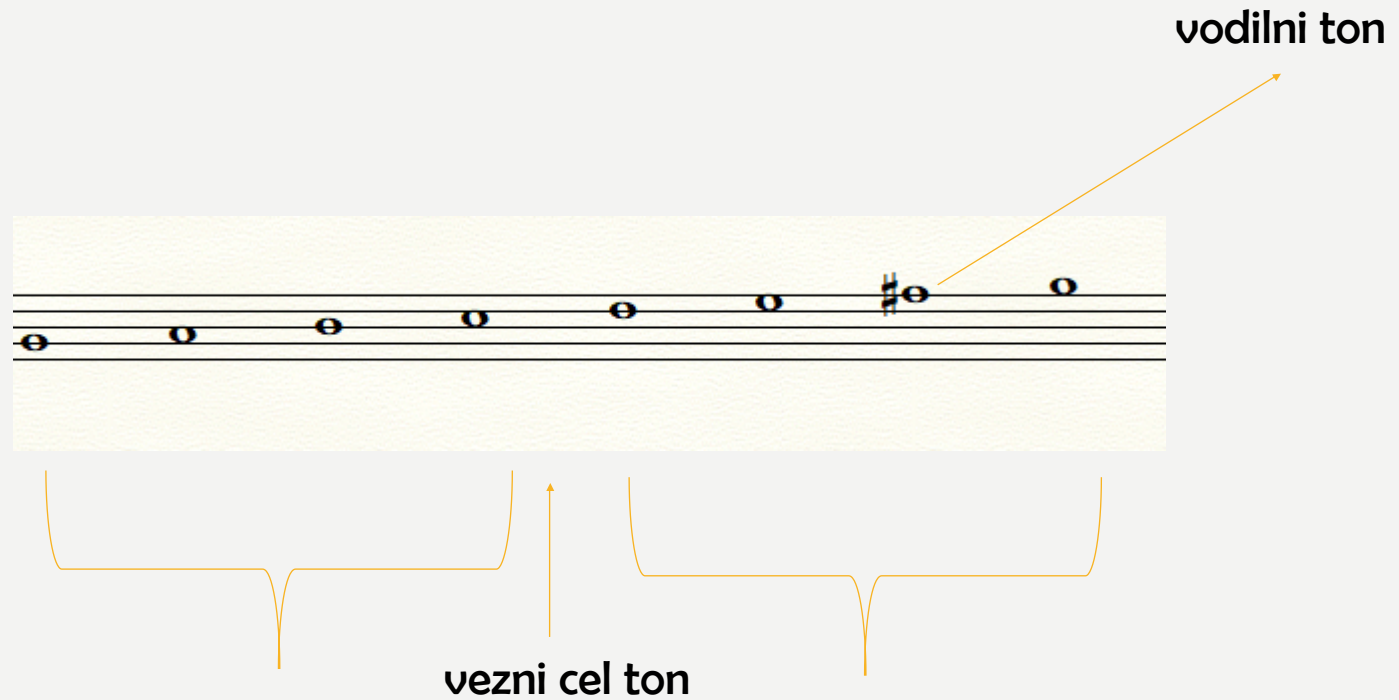
DODAJANJE TETRAKORDOV

Ni enakega zaporedja
poltonov – ni več durova
lestvica

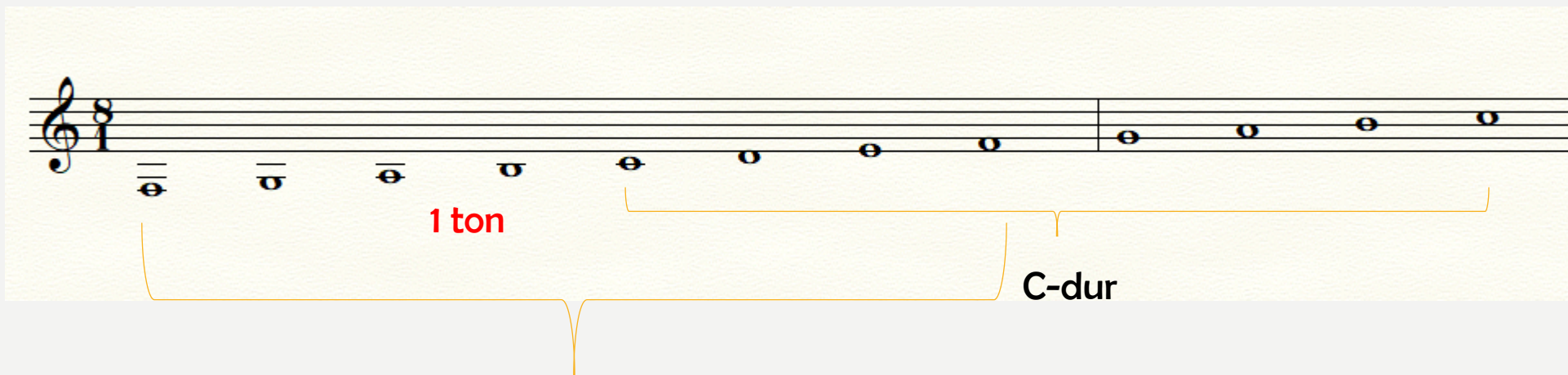

G-DUR

prvi tetrakord (obsega
č4)

drugi tetrakord
(obsega č4)

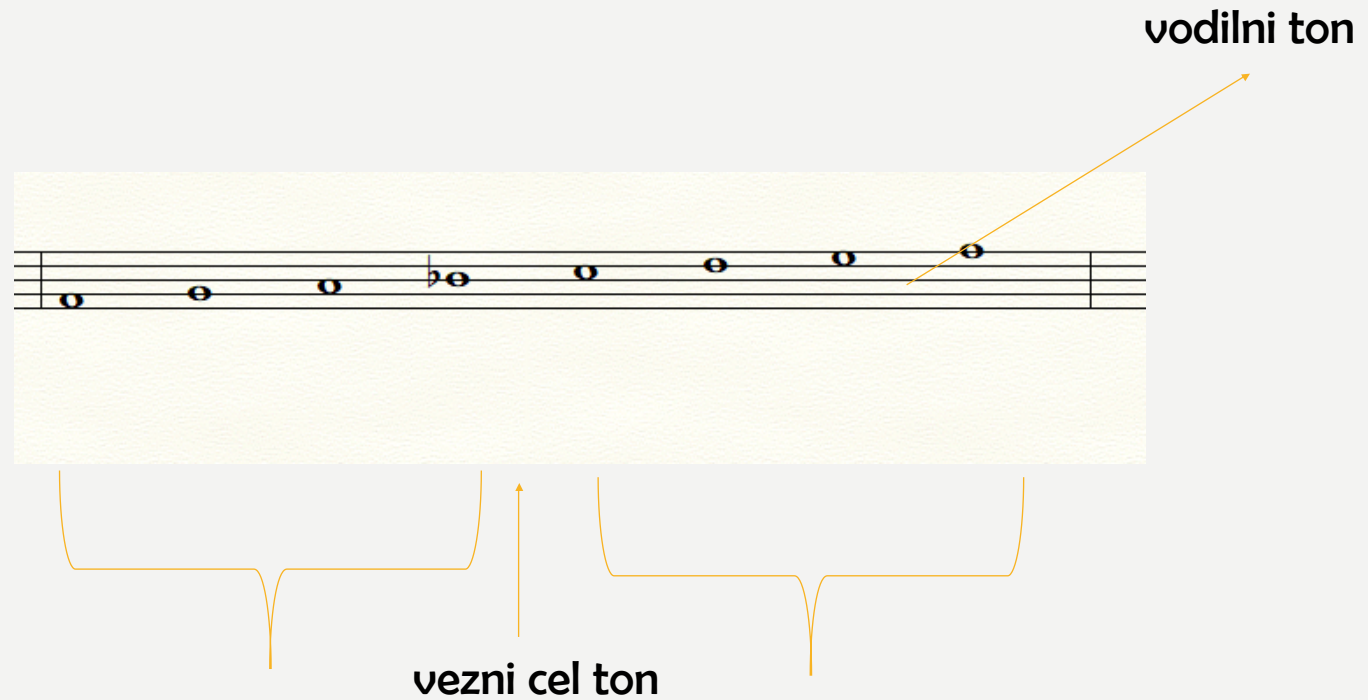
F-dur?

Ni enakega zaporedja
poltonov – ni več durova
lestvica

MojeZnanje.si

F-DUR

prvi tetrakord (obsega
č4)

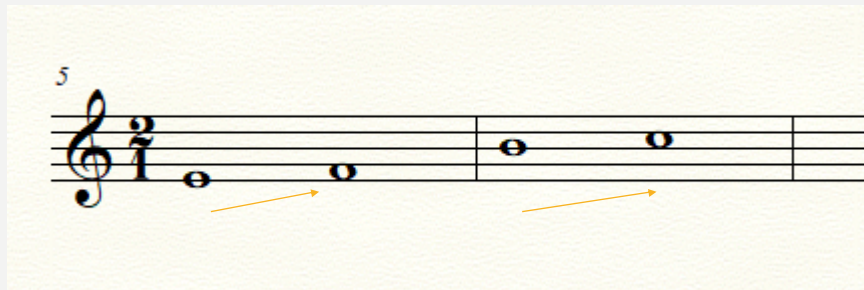
drugi tetrakord
(obsega č4)

MojeZnanje.si

POL TON KOT VIR NAPETOSTI

- Vsak tetrakord vsebuje napet postop poltona (male sekunde)
- Mala sekunda zahteva razvez (v C-duru F v E, navzdol, in H v C, navzgor)

Pregled durovih lestvic z višaji po kvintnem krogu:

77

vir: Pavel Mihelčič

MojeZnanje.si

C-dur

F-dur

B-dur

Es-dur

As-dur

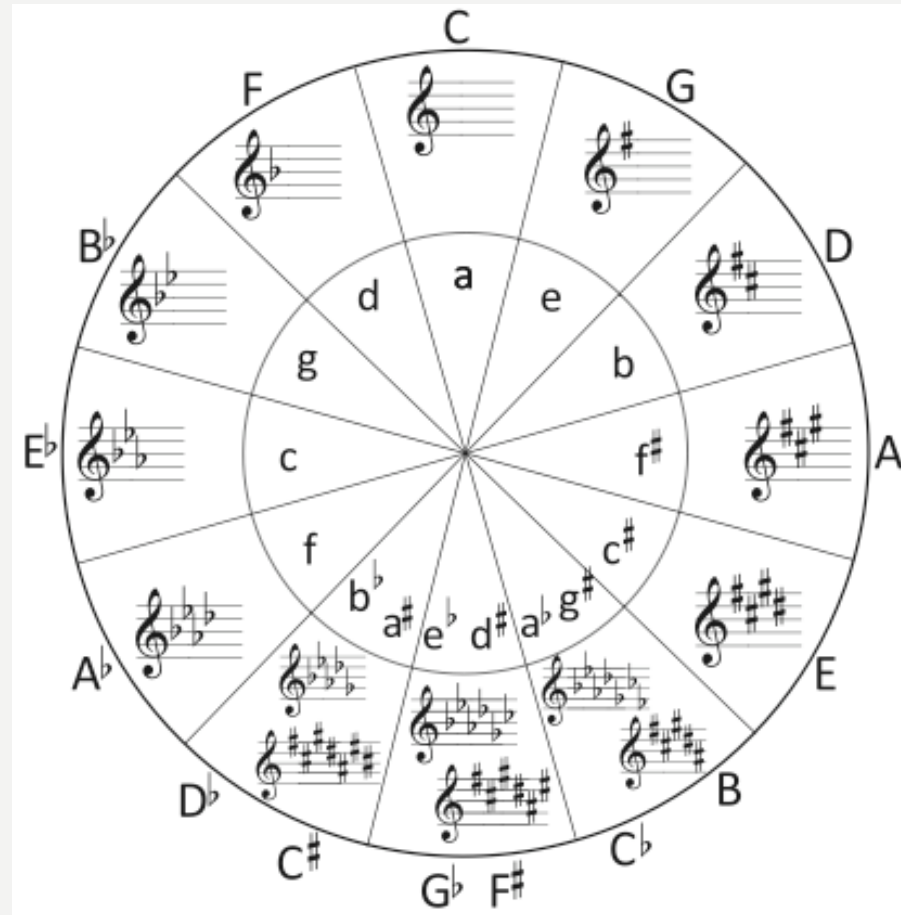
Des-dur

Ges-dur

Ces-dur

Pregled durovih lestvic z nižaji po kvintlnem krogu:

VRSTNI RED VIŠAJEV IN NIŽAJEV

- Višajev:
 - fis - cis – gis – dis – ais – eis – his
- Nižajev:
 - b – es – as – des – ges – ces - fes

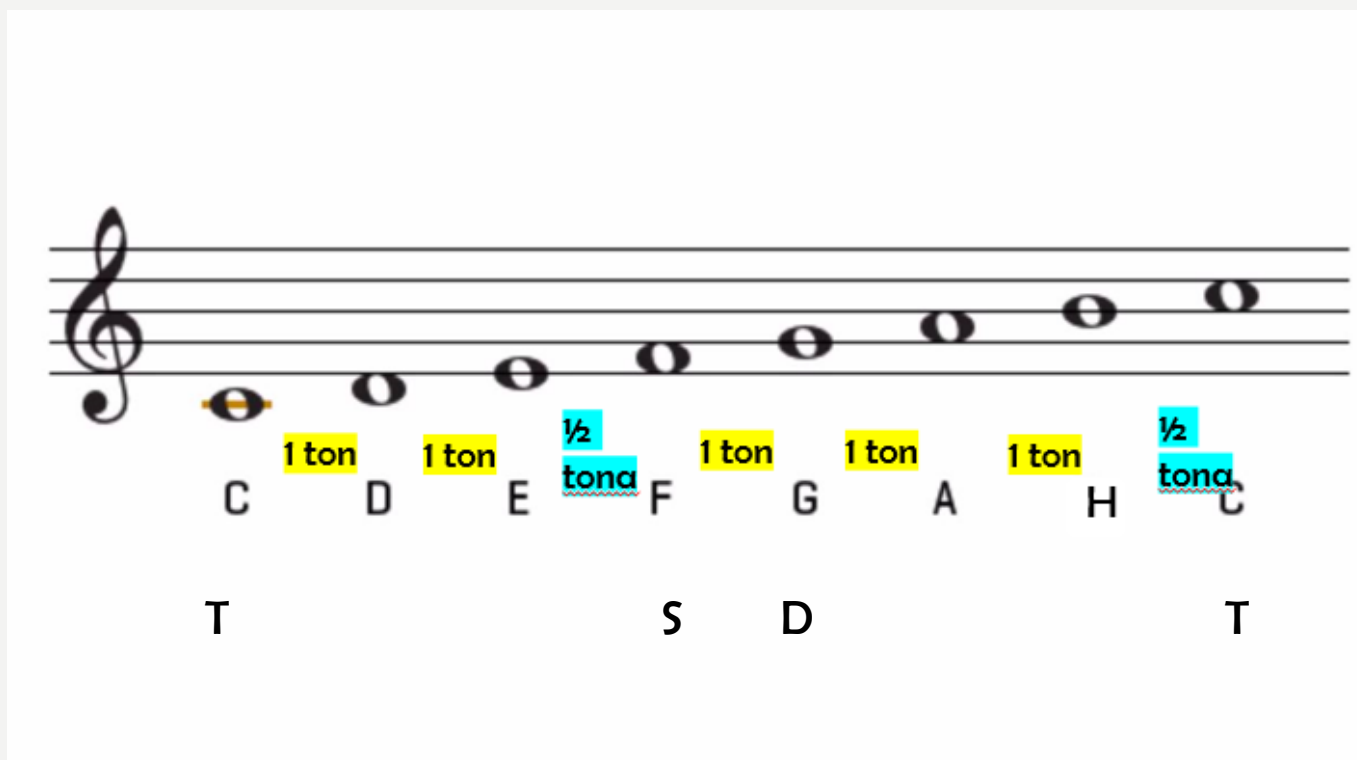

TONIKA (T), SUBDOMINANTA (S), DOMINANTA (D)

- Tonika – najbolj stabilna stopnja in akord na njej
- Subdominanta – “spodnja dominanta”, zmerno napeta stopnja in akord na njej
- Dominanta – napeta stopnja in akord na njej

T, S, D V C-DURU (GLAVNE STOPNJE)

Vsi so durovi –
zato so glavne
stopnje!

MojeZnanje.si

MOL(I)

- Naravni
- Harmonični
- Melodični

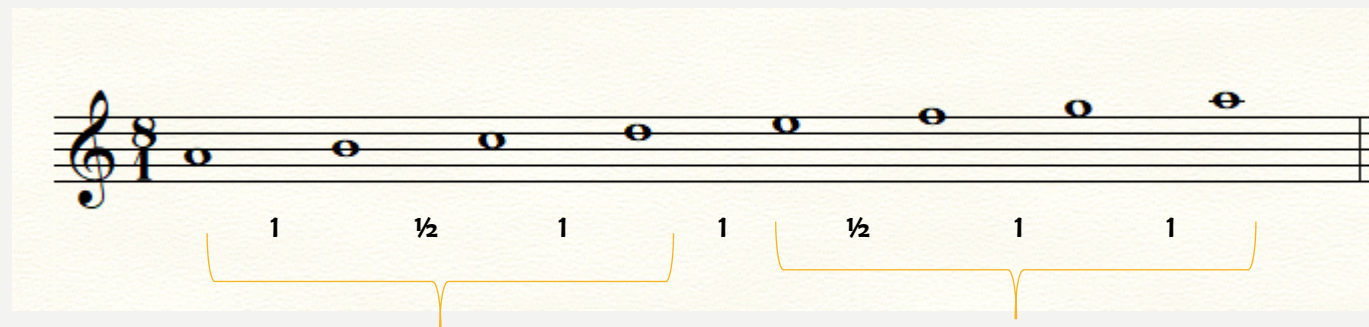

Različno zaporedje celih in pol tonov

- Vse mole pišemo z malo začetnico (npr. a-mol, lahko tudi samo a)!
- Tudi v molu na enakih stopnjah najdemo T, S, D

NARAVNI MOL (EOLSKI MODUS)

- Različno zaporedje intervalov po tetrakordih
- **Manjka vodilni ton** – tega najdemo v naslednjem, harmoničnem molu

AKORDI NA STOPNJAH NARAVNEGA MOLA

t

s

d

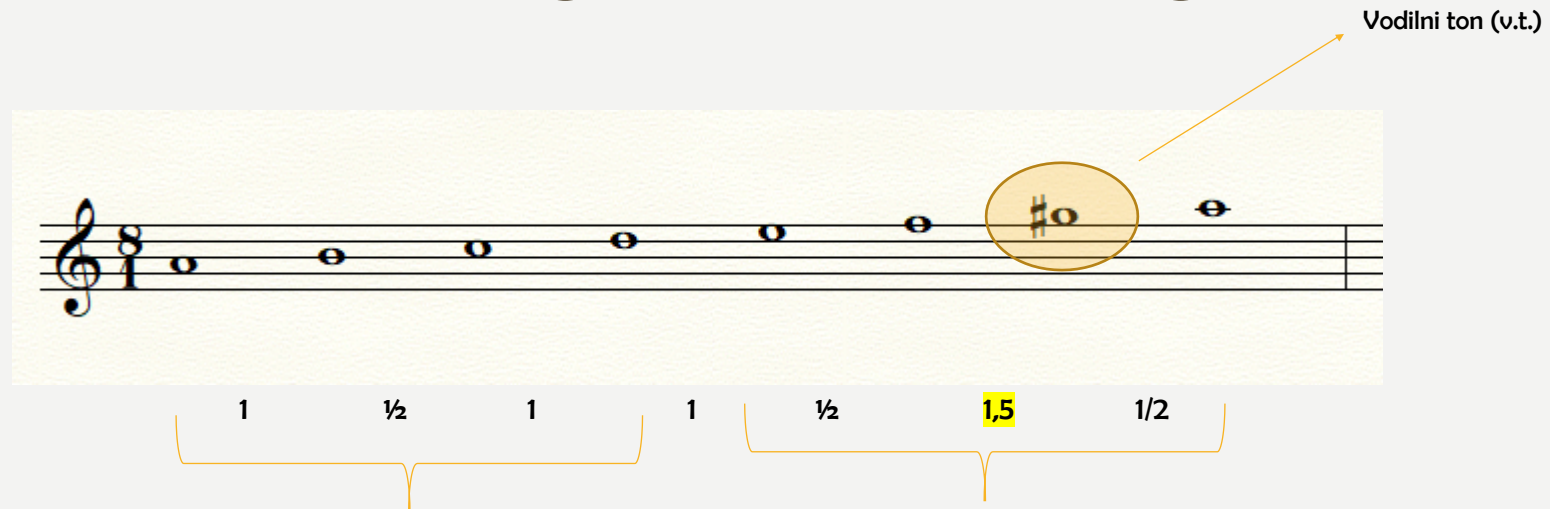
t

Molove lestvice
= molove
glavne stopnje

Dominanta je napeta takrat, ko
je na njej durov akord (posledica
vodilnega tona) – ta lestvica
zato ni najbolj napeta

HARMONIČNI MOL

- Različno zaporedje intervalov po tetrakordih
- Ima vodilni ton
- Ton in pol redkost

AKORDI NA STOPNJAH HARMONIČNEGA MOLA

A musical staff in treble clef showing a sequence of eight chords. The chords are labeled below the staff: m53, zm53, zv53, m53, D53, D53, zm53, m53. The notes of each chord are represented by vertical stems with flags. The third chord (zv53) and the fifth chord (D53) are circled in orange. Below the staff, the letters 't', 's', 'D', and 't' are positioned under the first, third, fifth, and seventh chords respectively. The 'D' is highlighted in a yellow box. An orange arrow points from the 'D' box to the text below.

2

m53 zm53 zv53 m53 D53 D53 zm53 m53

t s **D** t

Vodilni ton prinese tudi
durovo dominanto!

MELODIČNI MOL

Vodilni ton (v.t.)

1 1/2 1 1 1 1 1 1/2

- Različno zaporedje intervalov po tetrakordih, a drugi je enak durovemu drugemu!
- Ima vodilni ton

AKORDI NA STOPNJAH MELODIČNEGA MOLA

3

m53 m53 zv53 D53 D53 zm53 zm53 m53

t s D t

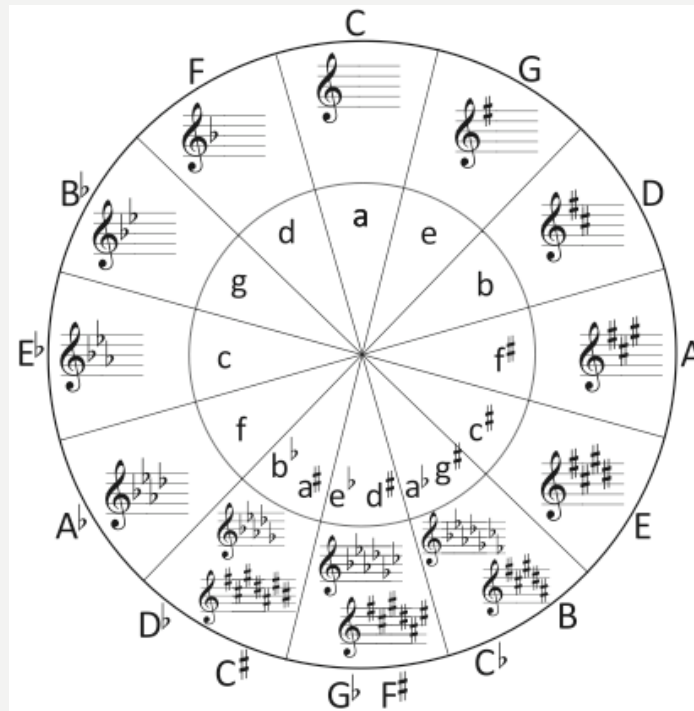
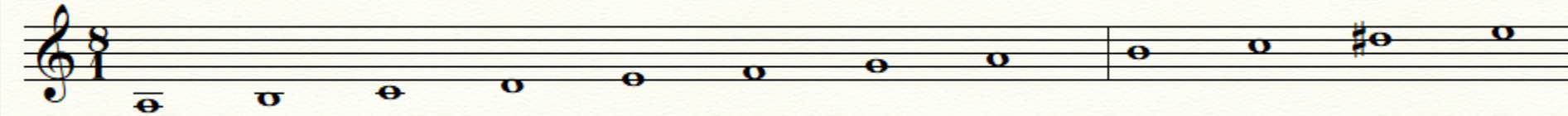
Zaradi zvišanja vi.
stopnje dobimo na IV.
D53!

VAJA

- Doliči toniko, subdominanto in dominantno v naslednjih lestvicah: G-dur, F-dur, E-dur, d-mol
- Zapiši naslednje lestvice: harmonični f-mol, naravni c-mol

MOLOV KVINTNI KROG?

ŠTEVILO PREDZNAKOV

- Molova lestvica ima toliko predznakov, kot jih ima za malo terco višje ležeči dur
- Durova in molova lestvica z enakim številom predznakov sta **vzporedni lestvici**

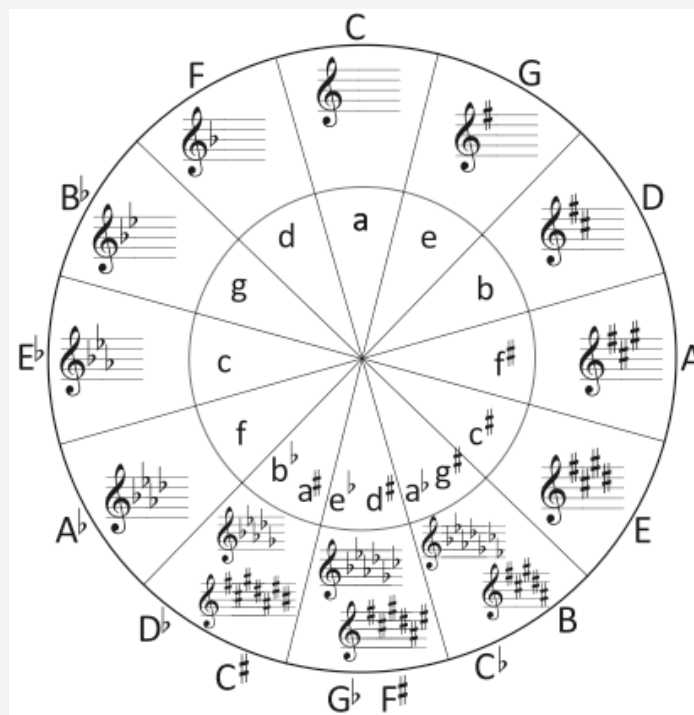

na primer: "C-duru je vzporeden a-mol in a-molu C-dur."

VAJA

- Določi število predznakov nasledjim lestvicam: f-mol, fis-mol, g-mol

STAROCERKVENE LESTVICE (MODUSI)

- Dur (jonski) in mol (eolski modus) do renesanse nista prevladujoča
- Obstajajo lestvice, ki jih dobimo, če bi danes igrali po belih tipkah klavirja z začetkom na različnih tonih
- **Modus določa napetnostni odnos med toni, med katerimi je eden osrednji (nota finalis)**

I

A - ve Ma- rí- a, *grá-ti- a ple-na, Dómi-nus te-cum,
 benedícta tu in mu-li- é-ribus, et bene-díctus fructus
 ventris tu- i, Je-sus. Sancta Ma-rí- a, Ma-ter De- i, o-ra
 pro no-bis pec-ca- tó-ribus, nunc et in ho- ra mortis nostræ.
 Amen.

No. 235. Ave Maria

M. M. ♩ = 152

A - ve *Ma - rí - a, grá - ti - a ple - na;
 Dó - mi - nus te - cum: be - ne - dí - cta tu in mu - li -
 é - ri - bus, et be - ne - dí - ctus fru - ctus ven - tris
 tu - i Je - sus. San - cta Ma - rí - a, Ma - ter De - i,
 o - ra pro no - bis pec - ca - tó - ri - bus nunc et

MODUSI

jonski (kasnejši dur)

dorski

frigijski

lidijski

miksolidijski

eolski (kasnejši mol)

(lokrijski)

V ČEM SE MODUSI RAZLIKUJEJO OD DURA ALI MOLA?

- Zaporedje celih in pol tonov

VAJA

- Vpiši cele in poltone v dorsko, lidijsko in frigijsko lestvico! (Ugotovi zaporedje celih in pol tonov v teh lestvicah.)

dorski

frigijski

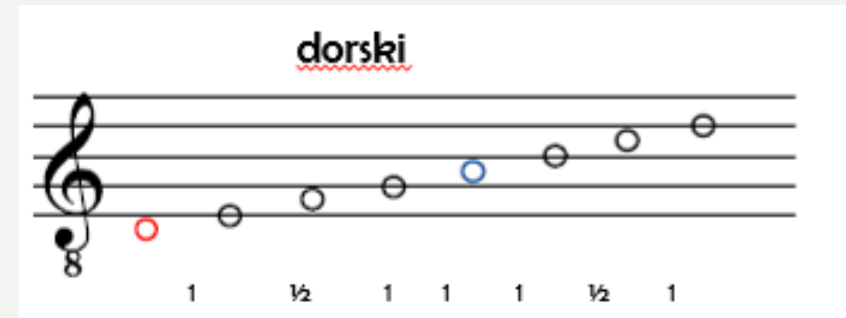
lidijski

Z rdečo je označena nota finalis – osrednja nota, na katero se je fraza začela ali končala (predhodnica tonike)

Z modro je označena nota repercussa – nota, ki je z noto finalis v napetem odnosu (predhodnica dominante)

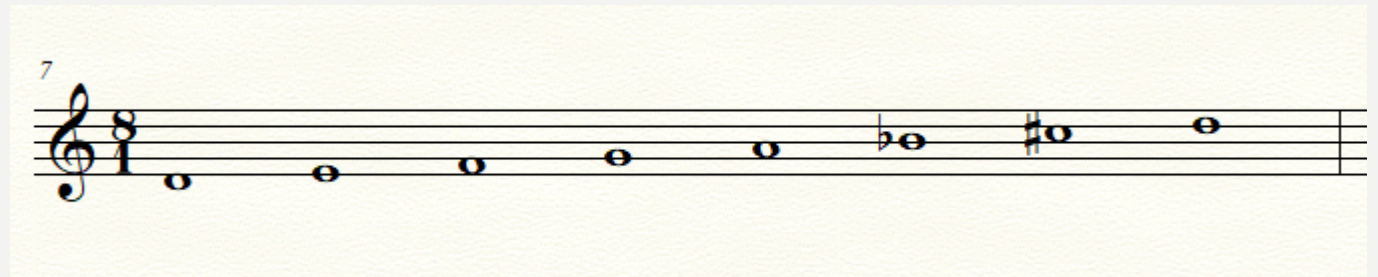
DORSKI MODUS

- <https://www.youtube.com/watch?v=Z6hqAfsHURo>
- Posebna je njegova simetrija (prvi in drugi tetrakord sta simetrična) + enak je v obe smeri
- Ni vodilnega tona, zato ...

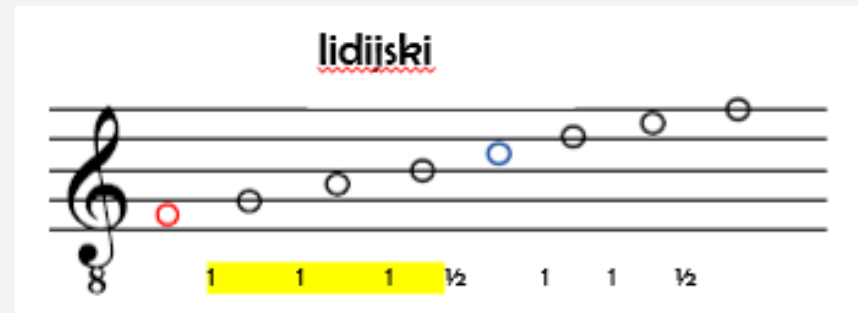
PREHOD IZ DORSKEGA MODUSA V HARMONIČNI MOL

- Zviša se vii. stopnja, ki jo visoko želijo zaradi napetosti pol tona do note finalis (kasnejše tonike)

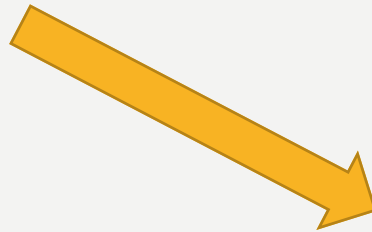
LIDIJSKI MODUS

- <https://www.youtube.com/watch?v=gwmTpnSzyHg>

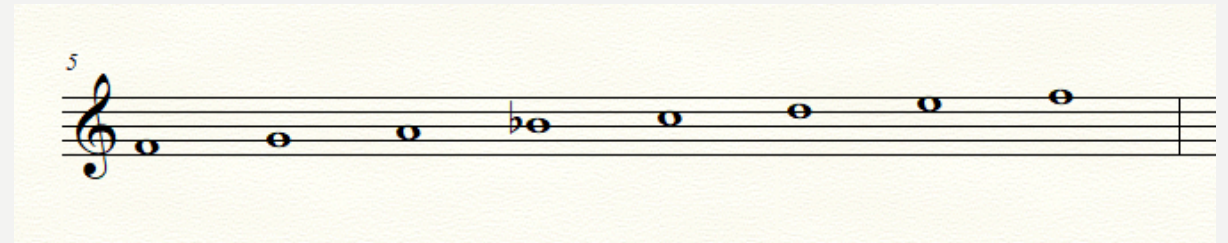

- Zanimiv tritonus med prvo in četrto noto (F in H)
- Trije zaporedni celi toni so uporabljeni zelo redko (lidijski modus v gregorijanskem koralu je sploh redek), to zaporedje pa rad uporablja Bach
- Lidijski akord – akord, ki ga najdemo v lidijski lestvici na sedmi stopnji (molov kvintakord)

PREHOD IZ LIDIJSKEGA V DUR

- V izogib tritonusu
F – H (kasnejša
subdominanta) so
h znižali v B

FRIGIJSKI MODUS

- <https://www.youtube.com/watch?v=7KbFBIPkrnY>

- Poseben je odnos pol tona med prvim in drugim tonom (vodilni ton je nad noto finalis oz. toniko in ne pod njo!)
- Iz tega pride frigijska zveza

